

LADAKALNIS

2 (63)

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO LEIDINYS

1999 balandis-birželis

ŠIAIME NUMERYJE:

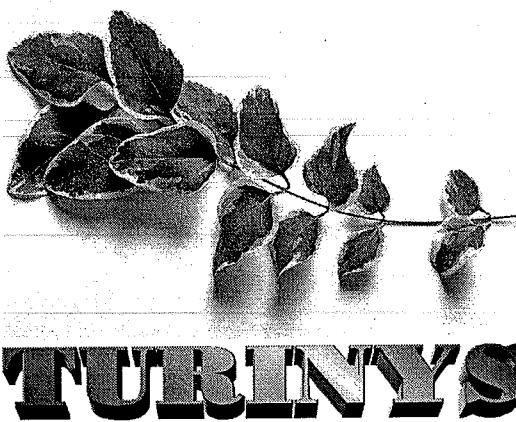
**RETĀSIS
MUSKRESLINIS
SKYDINUĀS
GINUČIŪ
AŽUOLYNE**

**KRETUONIŪ
JAUNIMAS
NENULEIDO
RANKŪ**

**MOKSLINIS
RACIONALIZMAS
NEIGIA
ŽMONIJOS
PATIRTĮ**

**ANP 25-MEČIO
RENGINIŪ
PROGRAMA**

TURINYS

Renginių programa

2psl.

PARKO GIRIŲ TAKAIS

A. Survilaitė

Aukštaitijos ežerų puošmenos

3psl.

B. Šablevičius

To dar nebuvo!

5psl.

NAUJOS ANP TERITORIJOS

K. Umbražiūnas

Kretuonys

5psl.

VOLUNGĖ

Moksleivių rašiniai apie ANP

8psl.

ETNOGRAFIJA

Senoliai pataria

12psl.

D. Savickaitė

Pirmosios žalumos šventė

12psl.

I. Čeponienė

Ispūdziai iš kelionės po Čekiją

13psl.

VERTA ŽINOTI

D. Savickaitė

14psl.

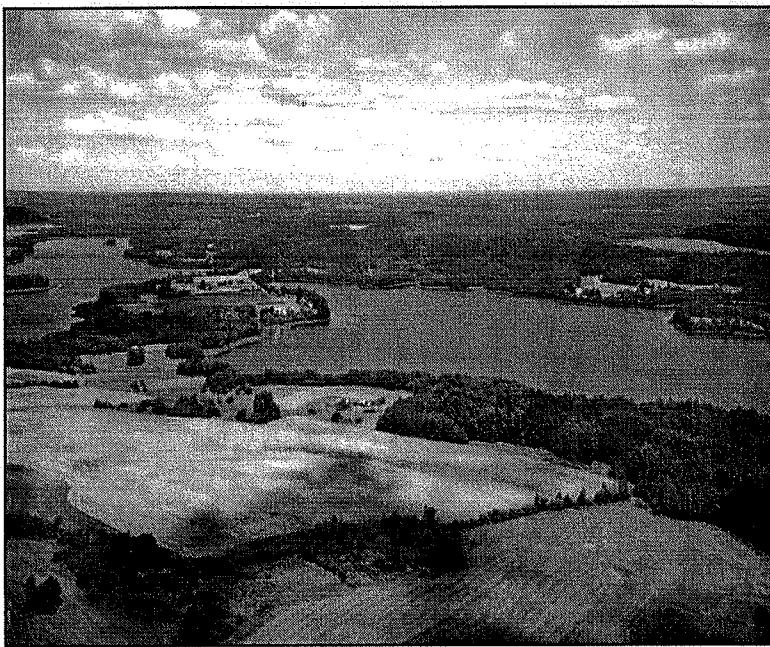
ŽMOGAUS EKOLOGIJA

Nežinomas Autorius

Įsklausyk, ko Tau nepasakau

15psl.

LEIDĖJAS NEATSAKO UŽ AUTORIŲ NUOMONE

RENGINIŲ PROGRAMA

ANP įkurtas 1974 m. kovo 29 d.

Kovo 20 d. 11 val. Krepšinio varžybų ANP taurei laimėti atidarymas Č.Kudabos vid. mokyklos sporto salėje.

Kovo 21 d. 11 val. Kaimo mėgėjų teatrų šventė-seminaras Ignalinos kultūros namuose.

Kovo 29 d. 13 val. Fotoparodos "Pasaulis ANP darbuotojų akimis" atidarymas etnokultūros centre (paroda kilnojamojai).

Kovo 29 d. 14 val. Leidinių, dokumentinės medžiagos ir tapybos darbų parodos atidarymas Ignalinos viešojoje bibliotekoje.

Kovo 29 d. 15 val. Iškilmingas ANP jubiliejaus minėjimas ANP direkcijoje.

Kovo 20 d. – balandžio 16 d. Mokinių piešinių konkursas "Kaip aš matau vyriausiąjį Lietuvos nacionalinį parką". Darbai pristatomi į ANP direkciją arba Ignalinos moksleivių namus. Kūriniai bus eksponuojami konferencijos metu, apdovanojimai – sezono atidarymo metu.

Kovo 20 d. – balandžio 16 d. Mokinių rašinių konkursas "Kas tai yra nacionalinis parkas". Darbai pristatomi į ANP direkciją arba Ignalinos moksleivių namus. Kūriniai bus spausdinami "Ladakalnyje", apdovanojimai – sezono atidarymo metu.

Balandžio 9 d. 13 val. Jaunųjų poetų šventė-konkursas Ignalinos kultūros namuose.

Balandžio 23 d. 16 val. ANP dirbančių ir gyvenančių literatų kūrybos popietė-susitikimas Ignalinos viešojoje bibliotekoje.

Balandžio 25 d. 12 val. Estradinės dainos konkursas "Dainuokit, vyturial" Ignalinos kultūros namuose.

Gegužės 7 d. 9 val. Seminaras ANP darbuotojams "Jubiliejinių sezonų pasitinkant".

Gegužės 20 d. 13 val. Moksleivių mokslinė konferencija.

Gegužės 23 d. 14 val. Sekminės Meironių kaime.

Gegužės 30 d. 13 val. Rajoninė moksleivių dainų šventė Ignalinos miesto centre ir estradoje.

Birželio 11 d. Mokslinė konferencija gamtosaugos klausimais ANP direkcijoje.

Birželio 12 d. Vasaros sezono atidarymo šventė Palūšėje "Palūšės vasara-99".

Birželio 18-19 d. Tautinių šokių kolektyvų ir kapelijų šventė "Kupolio rožė" Ignalinos miesto estradoje.

Birželio 24 d. Joninių šventės Ginučiuose ir Kaltanėnuose.

PARKO GIRIŲ TAKAIS

Vasarą visus vilijoja prie įvairių vandens telkinii. Ar esate jutę ką nors maloniuau už šiltus saulės spindulius, lengvai išsklaidytus vėjelio, dvelkiančio gaivinančia vandens vėsa? Manau, napsirinksu pasakiusi, kad daugumai žmonių mieliausia laisvalaikį leisti prie vandens. Plaukiojant, žvejojant ar irstantis vartimi, mus visuomet "stebi" vešli pakrantės augmenija. Tankiuose jos sąžalynuose auga lieknosios nendrės, skleidžiasi puošnūs vandens lelijų žiedai, styro rudos švendrų burbuolės. Tačiau labai retai apie šiuos ar kitus vandens augalus mes žinome daugiau, nei jų liaudiška pavadinimą. Todėl šio straipsnio skaitytojams siūlau trumpą pažintį su nuostabiu vandens augalių pasauly. Norėčiau, kad išsėdamies prie vandens, netik grožtumėtés žaluojujojo apdaru, bet ir pažintumėte ji.

Vieni iš seniausių žiedinių vandens augalų yra plūdės (*Potamogeton L.*). Jų atspaudū randama suakmenėjusiose nuogulose, susiformavusiose prieš 50 mln. metų. Tai daugiametiniai vandens augalai, kurių ilgi vertikalūs stiebai besimaudant dažniausiai "kėsinasi nutverti" mus už kojų. Plūdžių lapai būna įvairios formos – nuo siūliškių iki placių kiaušiniškių. Vienų rūšių visi lapai pasinėrė po vandeniu, kitų viršutiniai plūduriuoja vandens paviršiuje. Plūdžių žiedynas – labai neišvaizdus. Smulkūs žiedelių varputės žydėjimo metu iškyla virš vandens, o peržydėjusios vėl panyra. Jas apdulkina vėjas arba vanduo. Lietuvoje ši vandens augalų gentis bene gausiausia savo rūšine įvairove. Pri-

skaičiuojama apie 25 plūdžių rūšis. Gausiausiai ANP ezeruose auga šios 3 rūšys:

Plūduriuojančioji plūdė (*Potamogeton natans*) – iš kitų plūdžių rūšių išsišikiria tuo, kad turi odiskus, pailgai kiaušiniškus, plūduriuojančius vandens paviršiuje lapus;

Permaulapė plūdė (*Potamogeton perfoliatus*) – visi lapai pasinėrė vandenyje, placių lapo pamatu apkabinantys stiebą;

Blizgančioji plūdė (*Potamogeton lucens*) – lapai pasinėrė vandenyje, blizgantys, persišviečiantys, turi ryškų lapo gyslotumą.

Tiek ūkiniai, tiek ekologiniai požiūriu plūdės – naudingi vandens augalai. Tankiuose jų sąžalynuose neršia žuvys, randa prie globstį mailius. Plūdžių masė, išgriebta valant vandens telkinius, galima panaudoti kaip trašą dirvoms arba pašarą galvijams.

Panašaus pavadinimo, bet visiškai kitas vandens augalas yra **plūdėna** (*Lemna L.*). tai labai mažas, tik kelių centimetrų dyžio, lapelio formas augalielis, plaukiojantis vandens paviršiuje. I vieną tokį mažytį augalą vargu ar atkreptume dėmesį.

Tačiau visai kas kita yra gausios plūdenų kolonijos, kurios žalių žvynelių skydu padengia kūdras bei kitus lėtai pratekančius vandenis. Jos visiems gerai pažystamos. Plūdėna jdomi tuo, kad tai, ką mes vadiname "lapeliu", iš tiesų yra pakitus augalo stiebas. Iš jo išauga viena siūliška šaknelė su šalmeliu, kuris tarsi svarolis neleidžia augalui apsi-versiti vandenyje. Plūdėna lapų neturi, bet stiebo pamate kartais galima rasti mažus žiedelius. Nors au-

galas žydi ir sėklas subrandina labai retai, tačiau sparthus vegetatyvinis daugini-masis garantuoja jam išliki-mą. Lietuvoje yra 3 plūde-nų rūšys, 2 iš jų auga ANP

Mažoji plūdėna (*Lemna minor*) – mažiausias Lietuvos žiedinis augala. Jos dydis tik 2 mm.

Vandens lelija (*Nymphaea*) – gražiausias vandens augalas vidutinio klimato juosteje. Jos baltų žiedų grožis nuo seno žavėjo ir glumino žmones. Daug legendų ir mitų apipynė šiuos nuostabius žiedus. Įvairose kultūrose vandens lelija (arba lotosas) simbolizavo tyrumą ir šviesą, o be-

ja kuokelius ir piesteles. Išigilinę jie atranda seną, bet dar nesupratą tiesą. Pasirodo, kad vandens lelija yra vienas iš nedaugelio žiedinių augalų, iki mūsų dienų išlaikiusi pirmąpradę žiedo sandarą. Viena iš mokslių teorijų apie žiedų atsiradimą teigia, kad žiedai – tai pakitę augalų ugliai, o žiedų dalys – pakitę lapai. Šios teorijos šalininkai vandens lelijos žiedą laiko pavyzdžiu, pagrindžiančiu mokslių teiginį. Jei atidžiai pažvelgsite į vandens lelijų žiedą, tai pamatysite, kad žali tau-rėliai pabala, o balti vainiklapiai palaiapsniui pereina į geltonus kuokelius. Visos šio augalo žiedų dalys yra lapinės kilmės. Tokia žiedo sandara yra primityvumo požymis. Tačiau primityvumas ne visuomet reiškia netobulumą. Tai akivaizdžiai irodo tas faktas, kad vandens lelijos bei jų giminautės pasaulioje žydi jau daugiau nei 60 mln. metų. Manoma, kad lūgninių šeimai, kuriai priklauso ir vandens lelija, yra viena iš seniausių žiedinių augalų šeimų Zemėje. Nors vandens lelijoms pasiekė išlikti milijonus metų, mūsų civilizacija jas paverčė sparčiai nykstančiais augalais. Mažai žmonių žino, kad Lietuvoje yra 2 baltujų vandens lelių rūšys. Viena iš jų – **mažažiedė vandens lelija** (*Nymphaea candida*) yra dažniausiai randama įvairose vandens telkiniuose. Kita rūšis – **paprastoji vandens lelija** (*Nymphaea alba*) yra labai reta ir įrašyta į LRK. Atskirti šias abi rūšis neapžirėjus augalo,

(nukelta į 4 p.)

AUKŠTAITIJOS EZERŲ PUOŠMENOS

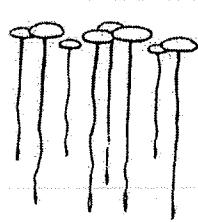
Trilypė plūdėna (*Lemna trisulca*) turi pailgos formos suplokštėjusius stiebelį. Augalas dauginasi vegetatyviškai, šonuose iš-augindamas "vaikus" – jaunu augaliukus, kurie išgali neatiskiria nuo motininio augalo. Todėl susidaro kryžmiskai susikibusi augalų telkiniai.

Siaisiai mažais augalais minta dauguma vandens paukščių ir žuvų. Jų maištinė vertė labai didelė. Plūdene ir ankštinėse kultūrose (žirniuose, pupose) esantis baltymų kiekis beveik tokis pat.

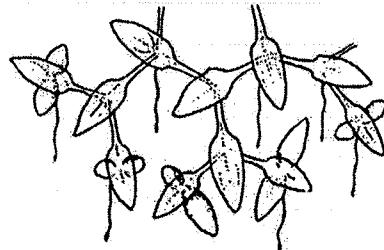
Rudenį jose susikaupia didesnis krakmolo kiekis. Plūdenas tampa sunkesnės už vandenį ir nugrimzta į dugną. Čia peržiemojusios ir sunaudojusios sukaupto krakmolo atsargas, pavasarį vėl iškyla į paviršių. Plūdenos yra svarbūs švaros indikatoriai.

siskleidžiantys kiaušinio formos pumpurai – pasau-lio sukūrimą. Tikėta, kad jų gražūs balti žiedai yra pas-kendusiu mergaičių vėlės. Viduramžių Europoje lelių sėklas ir šakniastiebiai buvo laikomi geismu nu-maldymo priemonė, todėl vienuolyne buvo naudoti kaip vaistas. Tačiau prabėgę amžiai su savimi kartu nusinešė šiuos mistinius tikėjimus, kurie žmonėms ilga laiką draudė naikinti dievų siustą grožį.

Siomis dienomis, kada pasaulis perdėm racionalus ir praktiškas, savo geismus lelijų šakniastiebiais bando numaldyti tik vandens žiurbės ir ondatros, o besiskleidžiančius "tyro pasaulio pumpurus" net springdamas praryja žemsiurbės. Mokslo žmonės, nustūmė į šalį poetikas legendas, per mikroskopus tyrinėja vandens lelijų žiedus, skaičiuo-

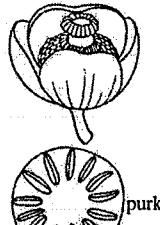
Mažoji plūdėna
(*Lemna minor*)

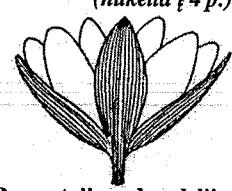
Trilypė plūdėna
(*Lemna trisulca*)

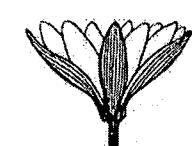
Mažažiedė lūgnė
(*Nuphar pumila*)

Paprastoji lūgnė
(*Nuphar lutea*)

Paprastoji vandens lelija
(*Nymphaea alba*)

Mažažiedė vandens lelija
(*Nymphaea candida*)

AUKŠTAITIJOS EŽERU PUOŠMENOS

(atkelta iš 3 p.)

neįmanoma. Jos skiriasi taurelės pamato forma. Paprastosios vandens lelijos taurelės pamatas beveik apvalus, o mažaižiedės – keturbriaunis. Abi rūšys yra saugotinos ir skinti augalus grieztai draudžiamas.

Artimiausia vandens lelijos giminė mūsų krašte yra lūgnė (*Nuphar Sm.*), liaudyje dažnai vadina vandena geltonaja vandens lelija. Dėl tokio karališko vardo lūgnė tikriausiai neįsiziežia, tačiau reikia augalus vadinti ju tikrasis vardais. Lūgnės tarsi purienos ankstyvą pavasarį geltonuoja ežerų pakrantėse. Jų nedidukai geltoni žiedai ramiai sūpuojasi ant žalių lapų likštelių ir, atrodo, žydės amžinai.

Toks ilgas vegetacijos ciklas būdingas visiems vandens augalams. Tai priklauso nuo aplinkos, kurioje šie augalai auga. Vanduo pastovėmis už orą. Čia nėra didelių temperatūros svyruvymų bei kitų klimatinų veiksnių, kurie neigiamai

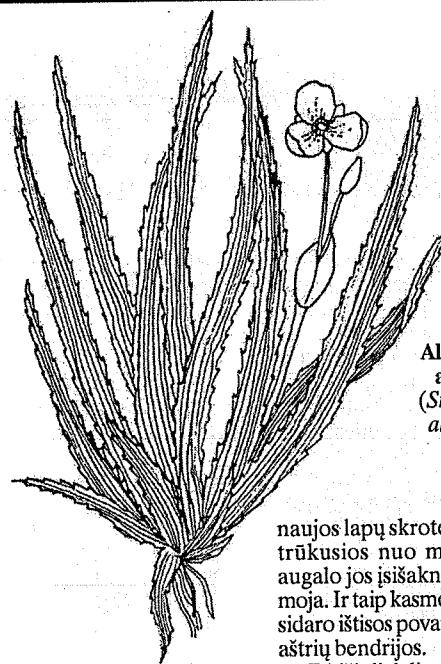
veiktu augalų vystymasi. Todėl visa vandens augalija be didelės skubos gali žydėti visą vasarą, brandinti sėklas ir ruošti žiemai. Ilgai besitęsiantis lūgnį žydėjimas pagyvina vandens augalios žalumą. Kaip ir vandens leliją, Lietuvoje yra 2 lūgninių rūšys.

Paprastoji lūgnė (*Nuphar lutea*) – gerai pažistamas ir dažnas mūsų ežerų augalas. Tuo tarpu **mažaižiedė lūgnė** (*Nuphar pumila*) yra labai reta rūšis, išrašyta į LRK. Atskirti šias abis rūšis nėra lengva, ypač jeigu žmogus ne botanikos mokslų specialistas. Tačiau pirmasis požymis, i kurį reikytu atkrepti dėmesį norint pažinti šiuos augalus – tai žiedų bei lapų smulkumas. Visos mažaižiedės lūgnės augalo dalys yra mažesnės nei paprastosios. O antasis svarbiausias požymis – tai žiedo purkos kraštas. Jis turi būti dantytas. Suprantama, kad ne kickvienas parko lankytolas apžiūričia lūgninių žiedus, bandydamas

rasti retąją rūšį. Tačiau norisi tikėti, kad yra žmonių, kuriuos domina botanikos mokslas ir jiems bus naudingos šios žinios.

Dar viena įdomi vandens augalų šeima yra vandenplūkiniai. Mūsų ežeruose galima pamatyti dvi originaliausias šios šeimos gentis. Tai – **vandenplūkis** (*Hydrocharis L.*) ir **astry** (*Stratiotes L.*). Pažvelgus į šiuos augalus sunku patikėti, kad jie yra giminingi. Tik vienoda žiedų forma bei sandara išduoda jų giminties rūšius.

Plūduriuojantis vandenplūkis (*Hydrocharis morsus-ranae*) nors ir turi šaknis, tačiau vandenye gyvena laisvai – neprisivertinės prie grunto. Jo nešakotų baltų šaknų kuokštą, lyg kirmėlaičių raizginys, laisvai draikosi vandenye. Vandenplūkio lapai labai panašūs į vandeno lelijos lapus, tik žymiai mažesni. Jų žali plūduriuojantys diskai iš tiesų yra vandenye paslėptos ilgakotės lapų skrotelės. Lapalaikštę esantis orinis audinys su dideliais tarpušciais, užpildytais oro, neleidžia augalui nuskėsti. Vasaros pradžioje augalas prasta vienalyčiai žiedais. Geriausiai matomi vyriški ilgakočiai žiedai su trimis baltais vainiklapiais. Moteriški žiedai yra bekočiai ir mažesni. Per vasarą vandenplūkis išaugina gana daug pa-

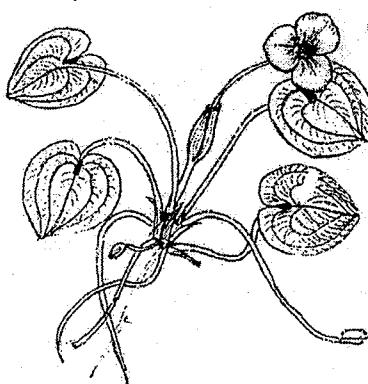
Alijošinis
astry
(*Stratiotes
aloides*)

naujos lapų skrotelės. Atitrūkusios nuo motinino augalo jos išsaknija ir žemėja. Ir taip kasmet, kol susidaro ištisos povandeninės astrių bendrijos.

Didžioji dalis straipsnyje pristatytų augalų nerā botanikos pasaulio retenybės. Ar tik retus augalus verta pažinti, jais domėtis, juos saugoti? Mūsų kasdienybės palydovai taip pat verti susižavėjimo ir dėmesio. Pažintis su jais – tai pirmas žingsnis gamtos paslaptių pažinimo link.

Ilsėdamiesi jaukiame gamtos prieglobstyte, netoli čzero, raminami tylos bangų mūšos, mes atsikveipame nuo kasdieninių rūpesčių. Tuomet tampame jautresni ir atidesni mus supančiam pasauliui, kuris knibždėte knibžda gyvybe. Atokvėpio minutėlę susidomėjė žvelgiant į gyvūnų ar augalų, kuriems ažniausiai būname abejingi. Stebėdami praskrendantį laumžirgi, vandenye besiliuškenančią žuvį ar išskleidusį vandens lelijos žiedą, lyg maži vaikai džiaugiamės atradę kažką naujo. Tik palytēti pačios gamtos atsigréžiamė ir pamatome Ją. O Ji juo visuomet yra šalia mūsų, o mes joje. Tuomet suprantame, kokia Ji mums brangi ir kokios nuostabios joje slypinčios paslaptys.

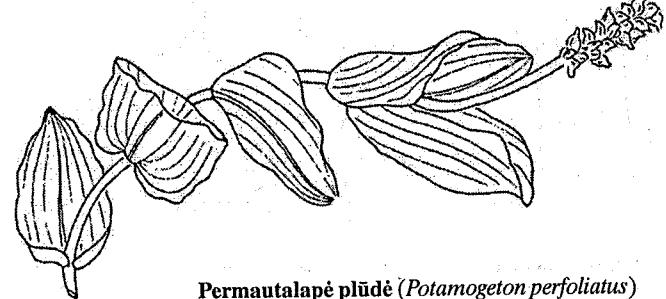
Asta SURVILAITĖ
mokslinė bendradarbė

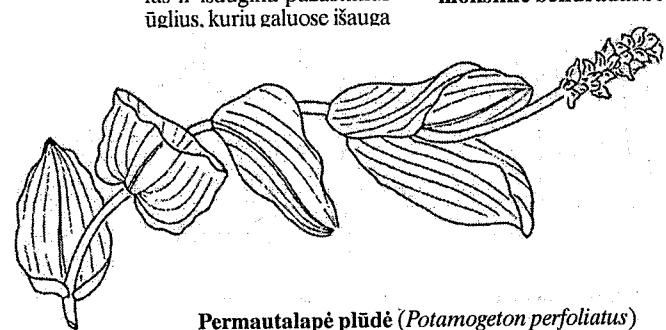
Plūduriuojantis vandenplūkis
(*Hydrocharis morsus-ranae*)

Blizgančioji plūdė
(*Potamogeton lucens*)

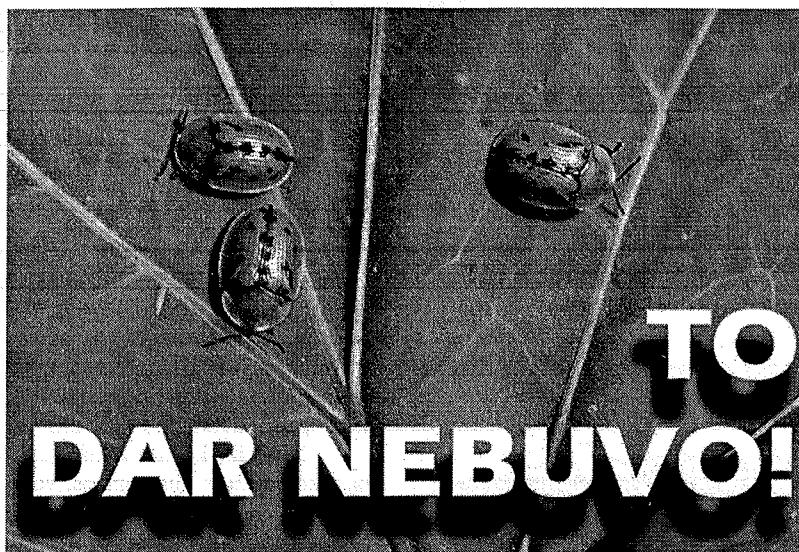

Plūduriuojančioji plūdė
(*Potamogeton natans*)

Permautalapė plūdė
(*Potamogeton perfoliatus*)

1998 m. Nacionaliniame parke aptikome Lietuvoje ligi tol nesurastą gyvūnų rūšį. Tai muskrėlinis skydinukas, gražiu moksliniu vardu *Pilemostoma fastuosa Schal.* Mokslinis bendradarbis A.Čeponis pavasarį juos pastebėjo Ginučių ažuolyne ir parnesė 2 individus. Man, renkančiam vabalus visoje Lietuvoje nuo 1985 metų, tokią matyti neteko. "Lietuvos fauna. Vabalai. V, 1997" yra jo piešinys ir aprašymas. Bet požymiu ten pateikta per mažai, be to, tie vabalai gyvena ant muskrėlių ir yra "Lietuvoje ieškotinas". "Faunos" autorai miglotai apraše šią rūsi, nes: 1) Muskrėlės Lietuvoje itin retos, nežinia, net kur jos auga dabar. 2) Nesiškėjo rasti Lietuvoje nesamū vabalų ant

nežinia ar Lietuvoje augančiu augalų.

1998 m. birželio vidury vabalų aptikau gana gausiai, o vasaros pabairoje – masiškai. 1 m² su skaičiavau 27 individus. Tik dabar jų antsparniai buvo ne raudoni, o žali,

su tuo pačiu juodu piešiniu. Pasitelkus rimtą literatūrą, pasirodė, jog tai tikrai Lietuvoje dar nerastoji gyvūnų rūšis.

1999 m. birželio liepos mėn. šie gražūs vabalėliai gausiai rasti antroje vietoje – Ažvinčių gi-

rios šiaurinėje riboje, melioracijos griovyje. Be to, tą vasarą jie aptiki trečioje vietoje: šalia Rašų ezero, Zarasu rajone.

Skydinukai – tai Europos-Sibiro vabalai iš lapgraužių šeimos. Jų antsparniai ir prieškrū-

tinėlė iš viršaus apgaubia visą kūnelį taip, kaip šarvas apgaubia vėžlio kūną. Nusigandę vabalai sutraukia kojytės ir ūseilius po antsparniais ir tūno po savo skydu. Sugautieji vabalai (n = 15) buvo 6,8-8,0 mm ilgio.

Pavasario pabaigoje vabalėliai poruoja ir deda kiaušinėlius. Lervutės gyvena ir maitinasi apatinėje lapų pusėje. Rugpjūčio pradžioje išsirita jauni žalias spalvos vabalai, kurie vėliau paraudonuoja. Juodas antsparnių piešinys įvairuoja nuo viengiotų linijų iki taškelių ir dėmelių. Visose vietose vabalai vystėsi ant debesyo *Inula salicina L.* ir nėra žemės ūkio kultūrų kenkėjai.

Bronius ŠABLEVIČIUS,
nuotrauka autorius

NAUJOS ANP TERITORIJOS

KRETUONYS

Kretuony – įdomus gatvinis kaimas, įsikūręs į pietus nuo Kretuono ežero. Jis nepakartoja mas tiek savo architektūra, tiek žmonių būtimi. Ne bet kur rasi tokį klėtelių, tokį senų ažuolių... Turi Kretuony ir kovos dėl kultūros istoriją. Švenčionių "Rytas" čia buvo paskyręs mokytoją, tik pastato mokyklai nebuvu. Todėl mokiniai rinkdavosi į A.Gudelio namus. Anų dienų mokytojų pavares žmonės ir dabar su pagarba mini. Kad ir buvo tokia mokykla, iki 1925 m. apsišvietusių žmonių kaimė buvo tik du vyrų: Juozas Ankėnas ir Juozas Tijūnėlis.

Buržuazinės Lenkijos okupacijos metais lietu-

viška mokykla buvo uždaryta, bet veiklus to metu Kretuonų jaunimas nenuleido rankų. Rūpinosi savišvietą, turėjo bibliotekėlę, savo meno saviveiklą.

Meno saviveiklai vadovavo tie, kurie mokėsi Švenčionių gimnazijoje. Tuo metu Kretuonyse garsėjo scenos mėgėjai, "artistai" – J.Žygas, A.Gudelis, Elena ir Monika Tijūnėlytės, Veronika, Ona, Antanas ir Kazimieras Čeponai bei daugelis kitų.

Kretuoniškiai gérėdavosi savo styginiu orkestrėliu, kuriame grojo Juozas Terleckas, Antanas ir Kazimieras Čeponai, Balys Ankėnas. Deja, okupantai pradėjo drausti vakarėlius, nebe-

duodavo leidimų jiems rengti. Tada jaunimas ėmė organizuoti sporto varžybas, o joms nereikėdavo valdžios leidimo.

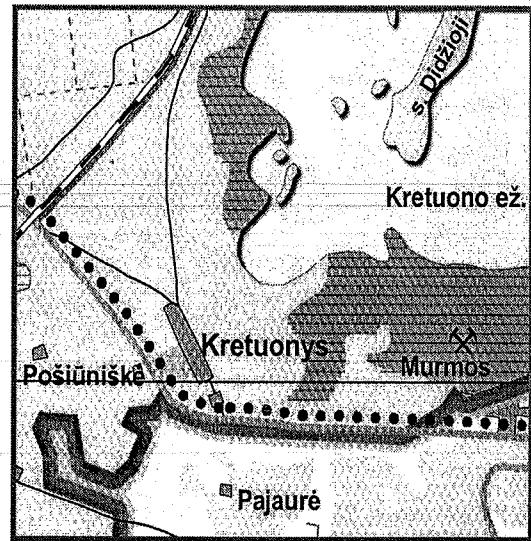
Sportinė veiklą organizuoti padėjo Pašaminiėje dirbęs mokytojas A.Karužas.

Įsimintinos tinklinio varžybos Kretuono saloje Skuvinėje. Tai buvo savotiškas protestas ir demonstracija prieš okupantus. Valdžia ēmė drausti ir šiuos renginius. Apie tai mokytoja Teklė Rastenytė-Jarmalienė pasakoja: "Prisimenu, kai po didelio triūso 1936 m. rugpjūčio 9 d. ruošėme tinklinio varžybas Skuvinėje, į kaimą privažiavo sportininkų iš aplinkinių kaimų. Visi rinkomės paežerėje, kur jau laukė valtys.

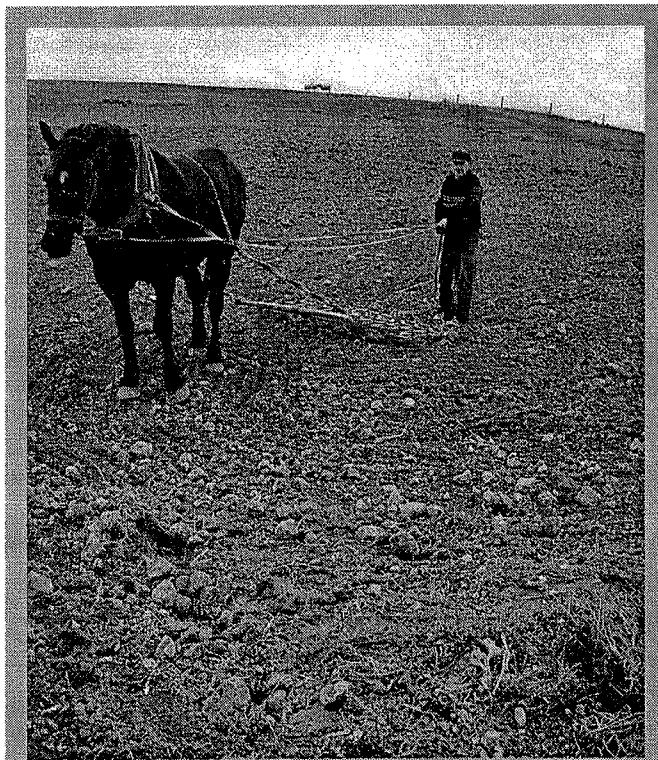
Atvyko policija ir ēmė vaikyti kur ką. Policininkai išvarydavo saloje pasirodžiusius žmones į Pakretuonės pusę, o ių vietą atplaukdavo nauji būriai iš kitos ežero pusės. Varžybos neįvyko, bet jaunimas salos neapleido iki vėlyvo vakaro – žaidė, dainavo, šoko..."

Kretuonyse dažnai svečiuodavosi jaunas kompozitorius Julius Sinius. "Jis visuomet būdavo linksmas, pilnas energijos ir humoro, - pasakoja T.Rastenytė-Jarmalienė. – O kiek dainų su juo dainuota..."

Kazimieras
UMBRAŽIŪNAS

I PAGALBA ŪKININKUI

Pirmasis ūkininkas Antalksnėje

Žemės ūkio darbai pagal kosmoso taisyklės

Mėnulis ir kitos Saulės sistemos planetos veikia ne tik augalų augimą, vystymasi ir kokybę, bet ir žmonių elgesį, savijautą, gyvūnų sveikatingumą – visus biologinius procesus, vykstančius žemėje. Ši įtaka žinoma jau tūkstantmečius. Visi žino, kad Mėnulis daro poveikį jūros lygio svyravimams (potvyniai ir atoslūgiai yra intensyviausi pilnaties ir jauno Mėnulio fazėse, o esant prieš pilniui ar delčiai – mažesni). Augaluose, gyvūnų ir žmonių organizmuose yra daug vandens – tad galbūt juos veikia tos pačios jėgos kaip ir jūrą. Vadinamas mokslinis racionalizmas neigia šiuos akivaizdžius reiškinius, tačiau dėl to neturėtume atsisakyti protėvių išminties. Verta pagalvoti ir apie kosminių jėgų įtaką žemdirbystei, tiksliau – javų ir įvairių daržovių séjos laikui. Kiekvieno valia – pasinaudoti žmonijos patirtimi ar ne.

Pavyzdžiu, esant Mėnulio pilnačiai, kai jis yra Vėžio ženklo, sétos salotos bus stiprios, vešlios, atsparios ligoms. O tos pačios salotos, pasėtos Jaunam Ménuliu esant Liuto ženkla, bus silpnos ir lengvai pažeidžiamos.

Mūsų laikais kristalomorfografija gali moksliškai paaikiinti (pavyzdžiu, naudojant sidabro ir aukso druskas) įvairius pakitimus, kuriuos lemia Mėnulio fazė ir padėtis. Mėnulio įtaka buvo nustatyta įvairių ilgų tyrimų metu Vokietijoje.

Trumpai patarsiu, kaip nustatyti tinkamiausias augalų sėjai, sodinimui bei kitiems žemės ūkio darbams dirbtų dienas.

Mėnulio ciklai (kurie šiuo atveju yra svarbūs): pilnatis – jaunatis, didėjantis pjautuvas (tarp jaunaties ir pilnaties) ir mažėjantis pjautuvas (nuo pilnaties iki jaunaties), tiesiogiai veikia antžeminių ir požeminių augalų vystymąsi.

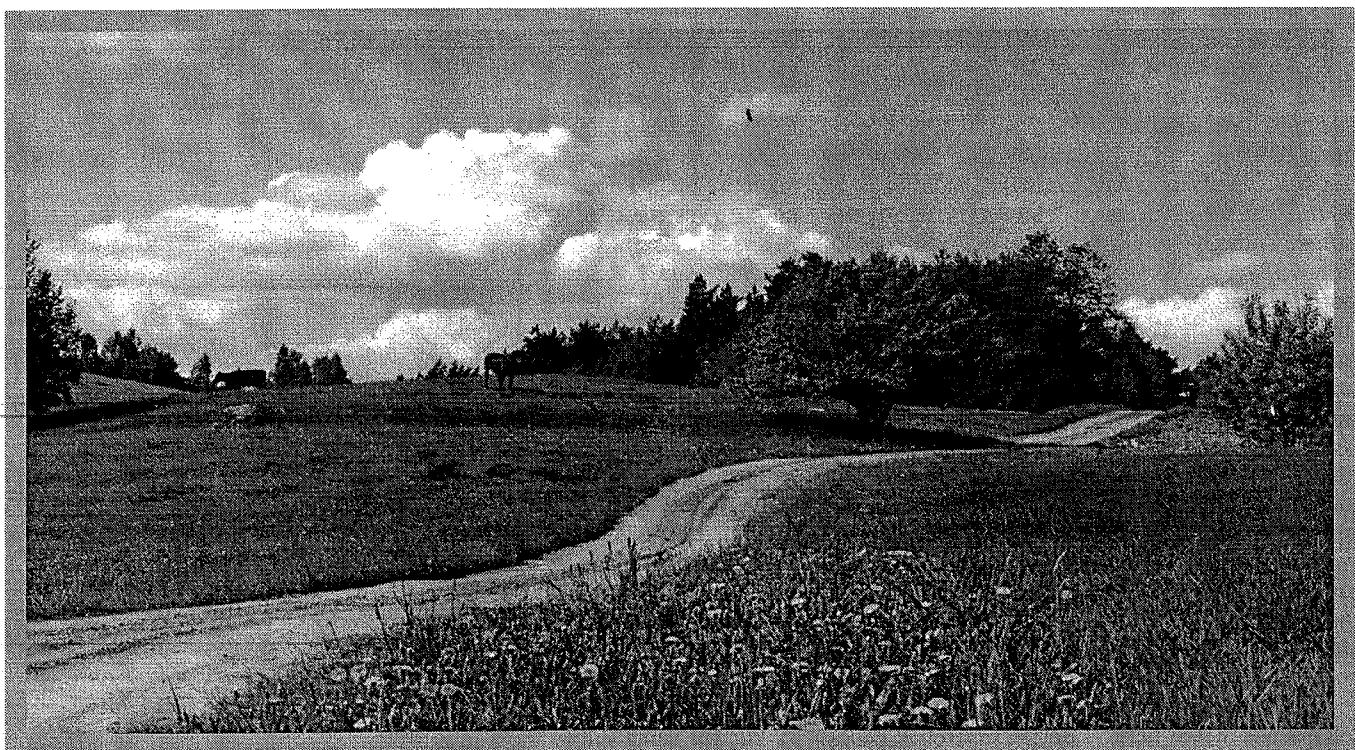
Visi pasėlių priežiūros darbai atliekami **didėjant Mėnulio pjautuvui**, pirmiausia turi įtakos antžeminėms augalo dalims, nes skatina:

- geresnį sėklų dygimą,
- augalų augimą į aukštį,
- geresnį piktžolėmis laikomą augalų dygimą.

Praktiniai patarimai:

nepurenti žemės didėjant Mėnulio pjautuvui; rudenį dirvą arti po pietų, kai Mėnulio pjautuvas mažėja;

(nukelta į 7 p.)

I PAGALBĄ ŪKININKUI

(atskelta iš 6 p.)

- patartina tuo metu šienauti, nes žolė greitai atžels;
- galima geneti vaismedžių vainikus;
- nuimti derlių tą augalą, kurie skirti ilgiau laikyti (viršutinė augalų dalis bus labai sultinga, pilna).

Visi paselių priežiūros darbai, dirbami tarp pilnatiés ir jaunatiés, pirmiausia "žadina" požemines augalų dalis bei dirvožemio gyvybę. Todėl ši laikotarpį reikia parinkti:

- arimui ir kitiems žemės darbams, kurie skatina "piktžolių" atželiamą (dirvožemio apvertimas pjautuvui didėjant sudaro ypač geras sąlygas piktžolėms atželti);
- augalamas persodinti;
- bulvėms ir svogūnams sodinti;
- trėsti kompostu (geriau ši darbą atlikti po pietų);
- bulvių daigams nulažyti, kad ne taip dygtų nauji (4-6 dienos prieš jaunatį);
- vejoms ir žolynams šienauti, kad sumažėtų pjovimų;
- medžiamas sodinti (tarpi pilnatiés ir jaunatiés – tuo metu medžiai geriausiai įsišaknija);
- medžiamas (vilkūgliams) geneti, kad sulėtėtų jų augimas, tuo metu jie žydi skurdžiai, sultys teka į viršū silpnai (laikas – iki Ménulio pilnatiés);
- medžiamas kirsti; medžių sultys tuomet turi tendenciją tekti į šaknis, mediena yra mažiau "sultinga", geriau džiusta, mažiau puolama kenkėjų (patartina išsirinkti mažėjančio pjautuvo laiką – sausį);
- šakninėms daržovėms kasti (patartina – po pietų);
- žaliajai trąšai užartti;
- gyvuliams gydyti nuo kirmelių; parinkti šešias ar septynias dienas po Ménulio pilnatiés – parazitai tuo metu labiausiai jaučiasi jautrūs.

Nuimant derlių, antžemines augalų dalis reikia rinkti iki pietų (pavyzdžiu, salotos), o požemines – po pietų (pavyzdžiu, morkos).

Ménulio pjautuvui didėjant reikia sėti augalus, kurių vartojamos dalys auga į viršū (žirniai, pupelės), daržoves, kurių vaisiai noksta saulėje (pomidorai), ir géles. Augalai dera gausiausiai, jei sėjama 2-3 dienas prieš pilnatį.

Ménulio pjautuvui mažėjant reikai sėti augalus, kurių vartojamos dalys yra po žeme (svogūninės, burokéliai, ropės) arba prie žemės (salotos, lapinės daržovės). Geriausia derliaus kokybė būna tuomet, kai sėjama 2-3 dienas prieš jaunatį.

Demesio:

- salotos, sétos tarp jaunatiés ir pilnatiés, t.y. pjautuvui didėjant, užauga pernelyg greitai ir suformuoja sėklojus;
- morkos, sétos dvi dienas prieš pilnatį, bus sultingos ir labai saldžios;
- "vaisinės" daržovės (pomidorai, agurkai, žirniai, pupelės), sétos dvi dienas prieš pilnatį, išaugina 50-80% didesnį derlių;
- Ménulio pjautuvui mažėjant nereikėtų pjauti gyvulių ir tvenkiniuose bei kituose žuvinguose vandens telkiniuose gaudyti žuvų;
- Ménuliu mažėjant nereikėtų kastruoti parsiukų, buliukų...
- Ménulio pjautuvui mažėjant tiktu geneti gerai augančias vynuoges;
- Žiemą geneti vaismedžius, kai Ménulis mažėja.

Iš ryto dirva "iškvepia", o po pietų "ijkvepia". Jei oras lietinas, dirva turi būti purenama iš ryto, kad po pietų garuotų. Jei yra sausra, dirvą privalu purenti vakare, norint suaktyvinti jos naktinę drėgmę ir paskatinti rasos iškritimą.

Senovės Romos agronomų patarimai

Katonas: gyvulių bandos sutrypta dirva būna "bergždžia" trejus metus. Mėšlą reikia vežti, kai nėra Ménulio.

Varonas: kopūstų negalima sodinti arti vynuogių – pastarujujų įtaka žalinga. Javus nuimti tarp Ménulio pilnatiés ir jaunatiés. Statomuose sandėliuose langai daromi iš šiaurės, kad iš jos pučiantys vyraujantys vėjai juos vėdintų.

Kalomelas: kovojant su piktžolémis, svarbu dirvą tręsti tarp pilnatiés ir jaunatiés. Pievas tręsti tarp jaunatiés ir pilnatiés.

Kiti ūkiški patarimai

žasis, vištas, antis ir kitus paukščius perinimui tupdyti ménuliu didėjant (tarpi jaunatiés ir pilnatiés), geriausia – paskutinę savaitę prieš pilnatį.

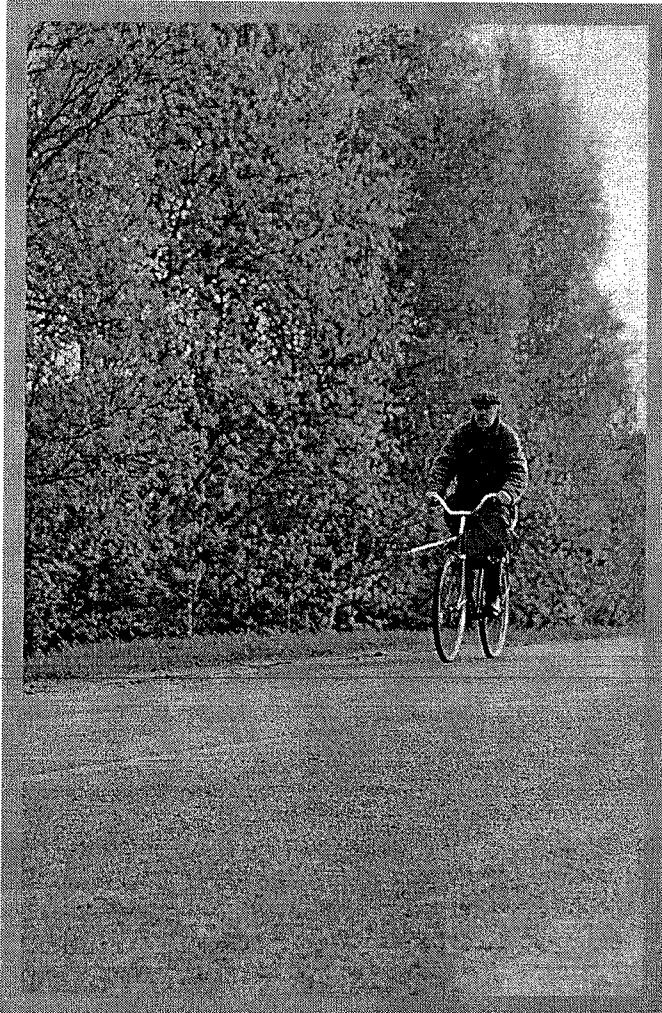
gyvulius skersti tarp jaunatiés ir pilnatiés, geriausias laikas iki pietų, nes kitaip "nenubėga kraujas";

avis kirpti apie jaunatį;

kopūstus raugti tarp jaunatiés ir pilnatiés (arčiau pilnatiés), tada jie būna kieti ir gerai laikosi. Kai konservuojama iškart po jaunatiés – produktai esti minkštai.

duoną labiausiai tinkta kepti tarp jaunatiés ir pilnatiés. Tai pat ir pyragus – mielės geriausiai "auga" prieš pilnatį.

Honorata DANILČENKO, LŽŪU docentė

Moksleivių rašinius, skirtus ANP,
kaip žadėjome,
ir spausdiname šioje "Volunge".

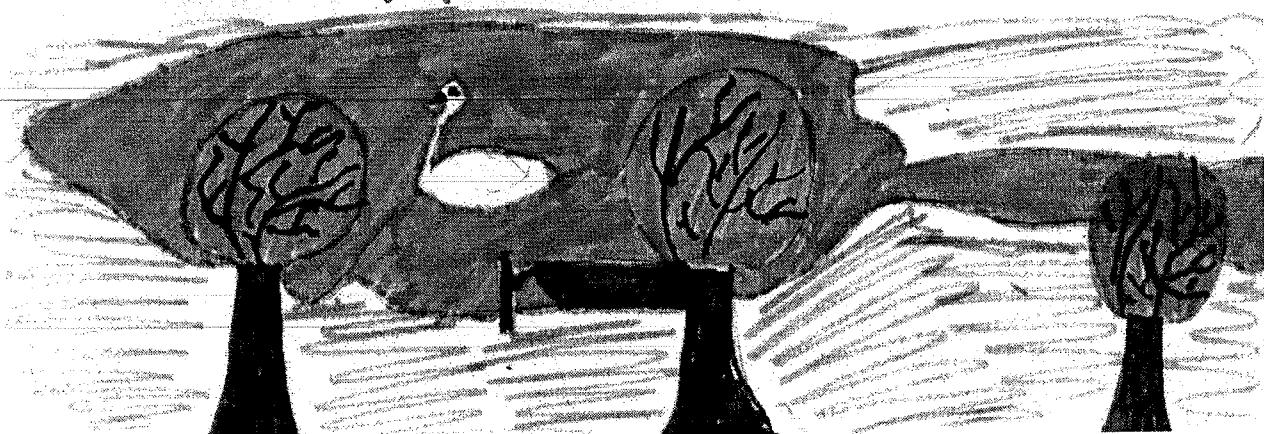
VOLUNGE

Aš ir nacionalinis parkas

Donatas ŠIAUDINIS
Ignalinos Č.Kudabos vid. mokykla, 5c klasė

Mano pažintis su dubičių nacionaliniu parku prasidėjo, kai aš buvau pirmoje klaseje. Gerai atsimenu tą dieną, kai su tėveliais aplankiau Ginučių kraštą ir Ladakalnį. Teliav iš Ladakalnio viršiavotarpžalių pušynų ir metryžių vėnu. Taip norėjosi prie kiekvano sustoti ir atsigavinti karštą vasaros dieną arba įmerkti mėškerę. Ginučiuose susijome pasigérēti vandens malūnu, veikiančia užtvanka, naudėmės sidabriniuose vandens purškuose. Kupriausi kelionės dulkes, patraukėme link Ladakalnio. Su brolio lenktyniavome, kas pirmas pasieks kalno viršinę. Kuo kalno atrivėrė nuostabus vaistas, kurio nepamiršiu visą gyvenimą: spindėjo saulės spinduliuose daugybė žydrių akų, kurios atrispindėjo medžiai, dekoru, pakraščių rendrynai. Čiuļėjo paukščiai, aplinkui kvepejo nusienauta iystančia žole. Tokio gantos grožio iki tol nebuvo matės.

Kuo to laiko kiekvienu žiemos, randame progą nurožiuoti iš Ladakalnio, Ginučius, Stripedus. Laisvaloliai ir pusėserės iš Vilniaus ir Panevėžio maršavę, kad gyventi tokiam nuostabiam gantos kampelyje, netoli duktatitijos nacionalinio parko. Tik mums reikia labai pasistengti, kad mūsų miškų ir ešerių bei jų gyventojų neskrriaustų pilti žmonės.

VOLUNGE

Jolita NARUŠEVIČIŪTĖ
Dūkšto vidurinė mokykla, 8a klasė

KAS TAI YRA NACIONALINIS PARKAS

Daug pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, yra puikių, neiškarto mūsų akiai pastebimių gamtos kertelių. Nacionaliniuose parkuose jų ypač daug. Parkai steigiami pačiose gražiausiose ir vertingiausiose teritorijose, kuriose dar išlikę senovėmenančių galinių ažuolių, storalieminių liepų, grakštūjų pušų, kur dar išlikę gypu etnografinių kaimelių ir uienkiemiu, gamtos ir žmonių rankomis pastatyti paminklų, kur dar yra nuostabūs piliakalnių ir pilkapinių. Nacionalinių parkų paskirtis – išsaugoti natūralią gamtą, propaguoti savo turtingą šalies turizmą, poilsį ir ekologiskai švarią ūkinę veiklą. Nacionaliniuose parkuose gyvenantys žmonės skatinami, kad jie savo namus prižiūrėtų – sodintų gėles, puoštų gražias, mūsus senolius menančias, ornamentais namus. Norima, kad visi esantys kaimai būtų tvarkingi ir gražūs, kad jais pasidžiaugtų atvykę susečiai.

Pirmasis Lietuvos nacionalinis parkas įkurtas 1974 m. kovo 29 dieną. Nuo 1990 m. jis pradėtas vadinti Aukštaitijos nacionaliniu parku. Šis parkas yra gražiose, ezerinėse Ignalinos,

Utenos ir Švenčionių rajonų ribose. Aukštaitijos nacionalinis parkas – tai įdomus ir paslaptingesnis gamtos kampelis. Kai ižengi į jį, iškart ieškai to, ką norėjai išvysti: prieš tauve atsiveria ežerų platiybės, o jų čia tiek daug, net 139. Tiesiog nesitiki, kad giliausias Lietuvos ežeras – Tauragnas. Taip norisi įbristi į šaltąjo vandenį. Parke yra ir upių, kurios jungia ežerus. Seniau Žeimeno upė plukdėsielius. Minčios upelio vanduo gurnų nebesuka. Malūne įrengti poilsio kambariai. Nacionaliniame parke yra ir kaimų, miestelių, pats vaizdingiausias ir didžiausias – Palūšė. Kelių sankryžoje įsikūrė Kalnienėnai. Prie Minčios upelio įsikūrusi Minčia. Galima apsilankyti buvusių Ažuincių girios saugotųjų kaimo Strazduose. Šuoženos žiotyse įsikūrės vienas iš seniausių kaimų – Vaišniūnai. Lankytini kaimai yra Giniūčiai, Stripeikiai, Varniškės.

Parke norima išsaugoti retuosius augalus ir gypūnus. Užtinkama nemažai į Raudonąją knygą įrašytų retujų rūšių gypūnų bei augalų. Nacionaliniame parke yra rezervatų, hidrografinių, botaninių-zoolinių,

geomorfologinių draustinių. Ir visais šiaiš būdais norima išsaugoti natūralią ir savitą gamtą.

Vaizdingiausia parko vieta – Ladakalnis. Ant šios kalvos amžių amžių buvo garbinama dievų molina didžioji dievė qimdytoja Lada. Užkopės ant kalvos pajunti, kad dar senovė krepia ši aukštuma. Joje dar išlikę mūsų protėvių pagoniški papročiai.

Nacionaliniame parke stengiasi pamatyti viską. Jame pastebiati, ko nepastebėjai prie savo namų. Pamatati ankstyvą vasaros rytą, kaip stropiai mežgantinė voras.

Man atrodo, kad nacionalinis parkas savo paslaptinė jėga moka įkvėpti žmonų, kad jis pastebėtų viską, kas jį supa. Štai kodėl surgię iš nacionalinių parkų žmonės yra kur kas labiau pailsėję negu dideliuose, kur daug žmonių, kurortuose.

Aš manau, kad ir ateityje nacionalinių parkai bus mėgiamai turistų ir poilsiautojų. Ir, kad atsiras daugiau žmonių, kurie norės prisidėti prie natūralios gamtos išsaugojimo.

Tad linkiu geros ateities mūsų Lietuvos nacionaliniams parkams.

Mindaugas RAGAUSKAS
Ignalinos Č.Kudabos vid. mokykla, 6 klasė

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIS PARKAS

Prieš kelias dienas Aukštaitijos nacionalinis parkas šventė savo dvidešimt penkerių metų sukaktį. Ta proga Etnokultūros centre buvo atidaryta fotografijų paroda. Fotografiųose portretai, miškai, ežerai, pastatai.

Nacionalinio parko teritorija labai didelė. Yra tokų ežerų, kuriuose draudžiama žvejoti, vietų, kur draudžiama pasistatyti palapinę ar automobilį. Parke teritorijoje yra daug gražių ir paslaptinų ežerų, piliakalnių ir griovių.

Aukštaitijos nacionalinis parkas buvo įkurtas, kad išsaugotų kraštovaizdį, retus augalus. Ši nuostabu kampelį žmonės atvažiuoja pasigrožeti gamta, miškų tylo. Parke yra vandenų malūnų, bitininės krypties muziejus, botanikos draustinis ir daugelis kitų įdomių objektų. Esu laimingas, jog gyvenu tokiam įnuostabiamame gamtos kampelyje.

Vidmantas GUREVIČIUS
Ceikinių pagrindinė mokykla, 9 kl.

KA AS ŽINAU APIE NACIONALINĮ PARKĄ?

Remiantis Lietuvos gamtos apsaugos įstatymu, vietovės, kuriose reikia išsaugoti gamtos ir kultūros ižymybes, turinčias ypatingą mokslo linę, mokomąjį, kultūrinę vertę ir ryškiai atspindinčias nacionalines tradicijas ir būtybę, taip pat kuriose yra itin palankios sąlygos poilsisi ir turizmui organizuoti, skelbiamas nacionaliniai parkai.

Kadangi Ryty Lietuvos yra daug vertinčių kraštovaizdžių, retų augalų ir gypūnų rūšių, gamtos ir kultūros paminklų, Lietuvos Ministerijos Taryba 1974 m. čia įsteigė pirmąjį respublikos nacionalinį parką.

Parke suvarbiausias uždavinys – išsaugoti, gausinti gamtos vertibes, propaguoti jų apsaugą.

Kitas suvarbus nacionalinio parko užda-

(nukelta į 10 p.)

(atkelta iš 9 p.)

mių šešias girininkijas, girininkija yra 39 eiguvas.

Visi miškai suskirstyti į 660 kvaratalų. Be valstybinų miškų, dar yra 670 ha priučių, kuriuose ūkininkaujama, laikantis saugomų teritorijų reikalavimų.

Aukštaitijos nacionaliniame parke gyvena daug gyvūnų, būdingų Lietuvai. Iš retųjų yra baltieji kiškiai, ūdros siestos, bet jie pas mus reiti todėl, kad čia miškai seni ir užima didelę plotą, o upeliai švarūs.

1991 m. vasarą Ažvinčių girių gyveno net meška. 1997 m. suskaičiuota 101 briedis, 96 elniai, 237 styrnos, 190 šernys, 7 vilkai, 62 lapės, 118 uoverių, 180 baltųjų ir 325 pilkiųjų kiškių.

Zinoma, kad Aukštaitijos nacionaliniame parke gausu ežerų. Jo vandenys priklauso Žeimenos baseinui. Cia tyvuliuoja

126 didieji ir mažieji ežerai, kurių plotas 5930 ha. Daugiausia ežerų yra centrinėje parko dalyje. Ežerai jungiasi protakomis ir upeliais, todėl čia palankios sąlygos pažintiniam vandens turizmui.

Aukštaitijos nacionaliniame parke yra 116 kaimų, kuriuose gyvena daugiau kaip 2000 žmonių.

Gausybėtų kaip krištolas ežerų, daug kultūros paminklų, įvairius kraštovaizdis, senoviniai kaimai užlioja į Aukštaitijos nacionalinį parką daugelį mūsų šalies ir užsienio svečių.

Turizmo centre veikia baras, galima išsiuomoti valytį ir kitą turizmo ir sporto inventorių.

Galima pasivažinėti arkliais, kinkylais ar rogėmis. Organizuojami kelijų dienų žygiai užlėmus per ežerus su

nakryne palapinėse. Paliūnėje pėstiesiems skirtas 5 km sueikatin-gumo takas.

Cinučių kaimė yra 19 a. technikos paminklas – buvęs vandens malūnas. Po restauracijos malūnė įrengti 2-3 vietų kambariai, yra videntiekis, virtuve, poilsio kambarius, dušas, tualetas, nuomojamos valtys. Malūnė yra laukiamai meškeriotojai, uogautojai ir grybautojai. Cia gausu žuvingų ežerų, kurie jungiasi vienas su kitu upeliais ir protakomis.

Otaip pat prie Cinučių prasideda didžiausi nacionalinio parko miškų masivai Ažvinčių ir Minčio girių.

Pasauliuje yra daug įvairių muziejų. Muziejinių kystes pradininku laikoma Knossorūmų saugykla Kretos saloje, įkurta 17 a. prieš mūsų era.

Bet tokio muziejaus, koks yra Aukštaitijos nacionaliniame parke, jūs niekur kitur Lietuvoje ir ne tik Lietuvuoje nerasisite.

Senovės litininkystės muziejus yra šiaurės uakariname parko kraštyje, prie Ažvinčių girių, Šripeikių kaimė. Jo iniciatorius ir įkūrėjas dabartinis muziejaus vedėjas B. Kazlas. Palei muziejaus pastatus pamatyti įvairių tipų auliukus, kurie praeityje buvo, o ir dabar Lietuvuoje

yra naudojami. Yra pastatas, kuriamo suka-mas medus.

Ypač itaigus ir iškalbingas informacijos šaltinis apie nacionalinį parką yra tautosaka – viena iš ryškiausių ir gausiausių šio krašto žmonių duasesnes kūrybos sričių. Kiekvienas

VOLUNGE

šio krašto ežeras, jo užtakis, kiekvienas kalnas, dauba ar klonelis, kiekvienas miškas, gojelis ar net pavienis išskirtinas medis pavadintas tik jam vienam būdingu vardu, apie kiekvieną iš jų sukurių pasakojumai, padavimai ir sakmės, kiekvienas iš jų yra neatskiriamas iš karto.

Tautosaką dabartiniu nacionalinio parko teritorijoje dar 19 a. antroje pusėje yra rinkęs linkmeniskis poetas S. Gimžauskas. Šio krašto senesnės kartos žmonės kūrybingi, myli dainą ir pasaką, sakmę ir šmaikštų posakį. Garsiausia šio krašto dinininkė yra Eleono-

ra Šišiskiria mitologinės sakmės. Tai, matyt, susiję su turtinė aukštaitių mitologija, pagarbą senolių tikėtam mistiniams pasauliui. Populiariuusios sakmės yra apie užburtus pinigus, apie vogtas gėrybes ir nedoriems ūkininkams nešiojančius atvarus, apie paežerėsė beskalbiančias laumes, kurios apdovanoja netycia laukę paliktus kūdikius, o nužudo "tyčia palikitinių". Ypač savita Aukštaitijos nacionalinio parko tautosakos poesija S. Gimžauskas.

Šio krašto senesnės kartos žmonės kūrybingi, myli dainą ir pasaką, sakmę ir šmaikštų posakį. Garsiausia šio krašto dinininkė yra Eleono-

ra Šišiskiria mitologinės sakmės. Tai, matyt, susiję su turtinė aukštaitių mitologija, pagarbą senolių tikėtam mistiniams pasauliui. Populiariuusios sakmės yra apie užburtus pinigus, apie vogtas gėrybes ir nedoriems ūkininkams nešiojančius atvarus, apie paežerėsė beskalbiančias laumes, kurios apdovanoja netycia laukę paliktus kūdikius, o nužudo "tyčia palikitinių". Ypač savita Aukštaitijos nacionalinio parko tautosakos poesija S. Gimžauskas.

Šio krašto senesnės kartos žmonės kūrybingi, myli dainą ir pasaką, sakmę ir šmaikštų posakį. Garsiausia šio krašto dinininkė yra Eleono-

ra Šišiskiria mitologinės sakmės. Tai, matyt, susiję su turtinė aukštaitių mitologija, pagarbą senolių tikėtam mistiniams pasauliui. Populiariuusios sakmės yra apie užburtus pinigus, apie vogtas gėrybes ir nedoriems ūkininkams nešiojančius atvarus, apie paežerėsė beskalbiančias laumes, kurios apdovanoja netycia laukę paliktus kūdikius, o nužudo "tyčia palikitinių". Ypač savita Aukštaitijos nacionalinio parko tautosakos poesija S. Gimžauskas.

Šio krašto senesnės kartos žmonės kūrybingi, myli dainą ir pasaką, sakmę ir šmaikštų posakį. Garsiausia šio krašto dinininkė yra Eleono-

ra Šišiskiria mitologinės sakmės. Tai, matyt, susiję su turtinė aukštaitių mitologija, pagarbą senolių tikėtam mistiniams pasauliui. Populiariuusios sakmės yra apie užburtus pinigus, apie vogtas gėrybes ir nedoriems ūkininkams nešiojančius atvarus, apie paežerėsė beskalbiančias laumes, kurios apdovanoja netycia laukę paliktus kūdikius, o nužudo "tyčia palikitinių". Ypač savita Aukštaitijos nacionalinio parko tautosakos poesija S. Gimžauskas.

(nukelta iš 11 p.)

VOLUNGE

(atkelta iš 10 p.)

miškotuarkos buvo plynai iškirsta 218 ha pušynų, vėliau kirtimų apimtys mažėjo. Prasidėjus pirmajam pasauliniam karui, kirtimų normų niekas nebesilaikė. Pirmosios tarnybinės miškotuarkos darbai nacionalinio parko valstybiniuose miškuose buvo atlikti 1949–1950 m. Dažartinio parko miškus administruavo Utenos ir Švenčionių miškų ūkiai. 1953–1962 m. įveistų vyresnio amžiaus kultūrų namų parko priemonės nedaug – 6%. Ne mažiau kaip penkta dalį daigų sunaikino elniiniai žvėry. Dažų nustelbė kiti medžiai – vadiniši, kultūros buvo nepakančiamai ugdytos.

Rytų Lietuvos krašto ežeruose žvejojama nuo seno. 1976 m. Lietuvos nacionalinio parko direkcijai priskirti 52 parko teritorijoje esantys ežerai (3680,7 ha): du ežerai – Balys ir Juoskutis – perdudoti žuvininkystės valdybai, o Tauragnas valstybiiniam gamtos apsaugos komitetui. Balčio ir Juoskučio ežeruose gerai auga peledės, Pakaso ežere – stakiai, sidabriniai karosai. Dringio, Šakarvų, Žeimenio ežeruose – ungroriai, Lūšių ir Tauragnovėzeruose veistų rūpus ir sykų sužvejojama dar nedaug.

Vienas iš svarbiausių nacionalinio parko uždaviniių yra sutuarkyti poilsisiavimą ir turizmą taip, kad kuo geriau būtų išnaudoti rekreacinių išteklių ir kartu išsuengtai nepageidaujamo re-

reacijos poveikio aplinkai, kad būtų sudarytos salygos keliauti po parką tam tikromis vietovėmis ir trasomis. Nacionalinio parko schemaje pasiūlyta poilsio ir turizmo tvarkymo pagrindai:

1. rekreacija yra svarbi, tačiau ne svarbiausia nacionalinio parko funkcija;
2. rekreacijos tikslas parke – kuo geriau panaudoti jo rekreacinius resursus, sudaryti palankesnes salygas poilsiautojams ir turistams, tačiau išsaugoti natūralų kraštovaizdį; paramuži administraciniems planinėmis priemonėmis nacionaliniam parke turėti būti keičiamas rekreacijos struktūras; reikėtų, kad sanitukinai daugelytė turistų ir ekskursantų, pirmiausiai keiliaujančių pažintinius tikslus, ir atitinkamai mažėtų atostogaujančiųjų;
3. reikia sukurti ir nuolatos stiprinti rekreacijos priežiūros tarmybą; norint išvengti nepageidaujamo rekreacijos poveikio kraštovaizdžiniui, paskirstyti poilsiautojus ir turistus leistinose vietose, ten irenti geras stovuklavietes, sutuarkyti masinio poilsio vietas, gerinti aptarnavimą;
4. saugant nacionalinio parko gamtinę aplinką, ramybę, čia neleistinos mo-

toriuotos rekreacijos formas (plaukiojimas motorine valtimi, kelionė malūnsparniu, motorinės ledo roges, vandens slidės ir pan.)

Įsteigus nacionalinį parką, tais pačiais metais respublikos vyriausybė patvirtino nacionalinio parko tvarkymo priemonių planą 1974–1980 metams. Pagal jį kai kurie pirmaeiliai tvarkymo darbai pavesti įvairiomis ministerijomis, žinyboms ir organizacijomis. Priemonių plane žemės ūkio ministerija buvo įpareigota 1975 m. parengti perspektyvinius kompleksinius vidaus žemėtuarkos projektus. Tarp Palūšės ir Šakarvų gyvenviečių prie Lūšių ir Šakarvų, plati sausas vidutinio amžiaus pušynas. Dgnalinos miškininkai jų tvarko kaip miško parką: irenti pasivaikščiojimo takai, prie jų poilsio aikštelių su suoliukais, pavėsinėmis.

Gamtos apsaugos komitetui buvo pavedti sutuarkyti nacionalinio parko teritorijoje esančius gamtos paminklus ir jų aplinką. Parke gamtos paminklų yra nemažai. Lietuvos nacionalinio parko tvarkymo darbai pradėti, kai kurie gerokai ipusėjė. Stengiamasi išlaikyti uža, ką per ilgus laikus matosi 7 ežerai. Labai įspūdinga Saulėtų rudenę dieną: aplink marquoją juaviaspalviai miškai. Toliau važiavome į Giniūčius.

Justina SAKALAUSKAITĖ
Ignalinos Č.Kudabos vid. mokykla, 5a klasė

KAS MAN YRA NACIONALINIS PARKAS

Man teko garbė gimiti ir gyventi Nacionaliniame parke. Aš tuo labai didžiuojosi ir jaučiu didele atsakomybę prieš gamtą. Kiekviena neatsargi pėda gali padaryti nepataisomą klaidą.

Netoli Palūšės yra botanikos takas. Botanikė Astalaibai nuo širdžiai ir įdomiai papasakoja apie kiekvienu augalą ir žolelę. Daug augalų, kurie ten auga, yra įrašyti į Raudonąjį knygą. Jų negalima skinti ir rauti. Kitose vietoje jie neužaugtų. Botanikos takas nerā labai ilgas, tik 3,5 kilometro. Ten yra iiltelis su suoleliu, gali atsisesti ir grožėtis Taramos ežereliu.

Rudenį mūsių klasė važiava į ekskursiją po Nacionalinį parką. Aplankėme Ladakalnį. Jo viršūnėje surengėme talką, po to deklamavome eileiraščius apie rudenį. Nuo Ladakalnio matosi 7 ežerai. Labai įspūdinga Saulėtų rudenę dieną: aplink marquoją juaviaspalviai miškai. Toliau važiavome į Giniūčius.

Kopėme į statų Giniūčių piliakalnį. Viršukalnėje stovi prezidento A. Smetonos akmuo. Giniūčiuose aplankėme senovinį vandens malūną. Jame yra įrengtas muziejus, užtvanka, kambariai, kur galima apsinaktoti, galima pasimaudyti.

Toliau kelias veda į Stripeikius. Čia įsikūrė vienintelis Lietuvos bitininkystės muziejus. Mus pasiūko gražiai apsirengę Bronius Kazlas. Sužinojome apie senovinę bitininkystę. Raganome bitučių sunesito meducią.

Dar tą dieną aplankėme senovinį Šuminų kaimą, kuris įsikūrė vaizdinio Baluošo ezero pakrantėje. Susikilę rankomis matavome Trainiškio ažuolą. Ji apkabino šeši vaikai. Si ekskursija man paliko didelių įspūdžių! Bet aš žinau, kad dar daug gražių vietų Nacionaliniame parke. Stengsiuosi visas aplankyti, kad galėčiau visiems papasakoti, koks gražus ir turtingas gamtovaizdžiai Aukštaitijos nacionalinis parkas.

EINOGRAFIJA

SENO LIAI // PATAIRIAI

Kad kviečiai nebūtų kūlėti, sėklą reikia imti ne nuo maišo viršaus, bet iš apačios: maišą su sėkla reikia apversti, praardyti galą ir iš čia paimtus grūdus sėti.

Kad kviečiai ar rugiai gerai užderėtu, jauvus pasėjus, jei tik arti lauko pamatai au-gantį dagili, reikia jį prie žemės prilenkti ir akmeniu primygti sakant: "kai tu man kviečius užauginsi, aš tave paleisiu". Prieš pjūtį, kai kviečiai gražiai bresta, šeimininkas dagili iš po akmens paleidžia.

Važiuojant negalima dviese arklio vadelioti, nes tada ištiks nelaimė.

Kai pučia ryti vėjas, nereikia sėti javų, nei bulvių sodinti. Reikia palaukti, kol rytys atsigrįsta.

Bulvėms lauką reikia parinkti, atsižvelgiant į eglės kankorėzius. Jei iš pavasario eglės kankorėzai yra tik viršunėje, tai vasara bus lietinga, tada bulves reikia sodinti aukštesnėje vietoje.

Numovus arkliui pavalkus, jų negalima paliki ant žemės gufeti. Jeigu tik per juos peršoks varlė, jie trins arkliui pečius.

Kad arklio plaukai blizgėtų, reikia kur-mi numaigti iš ta ranka arkli glostyti.

Kad arklio uodega būtų graži, nenutrai-šeju, jos galus nukirpus reikia tris kartus apneisti aplink arkli ir duoti jam apuost.

Kokį balsą kumeliukas pirmą kartą iš-girsta, tokiu ir žvengs. Jei gaidži giedant iš-girs, tai gaidžio, jei suns – jo žvengimas bus panašus į suns lojimą.

PIRMOIOS ŽALUMOS ŠVENTĖ

Jau apspratome su Užgavėniu, Velykų, Sekminiu švenčių tradicijomis, žinome, kas ir kodel jų metu vyksta. Dar nekal-bėjome apie labai gražią pirmosios žalumos šventę Jo-

sos linksmos šokinėdamos ir ra-tuodamos. Perėjusios į tą kie-mą, kuriame visi buvo susirin-kę, apreiskė namiškiams ir kai-myname linksmą Jore, arba Pavasarį".

Didysis lietuvių kalbos žodij Jorė aiškina taip – pavasario žalu-ma, "paža-liavo kaip

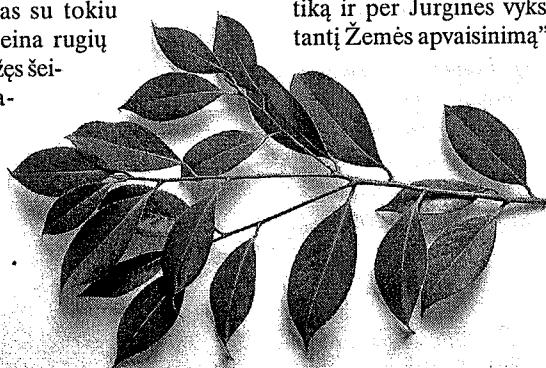
sodinami medžiai, krūmai. Net piemenėliai saugodavosi, kad žalių šakelių nenulaužtų.

Šiam pavasario metui skirta nemaža dainų, ratelių (ypač Ry-tut Lietuvoje). Šventė turi ir jai būdingus patiekalus – ta proga kepamos bandos su įkeptais kiaušiniais, marginami margu-čiai, su jais žaidžiamas kaip per Velykas. Taip pat supamasi ir supynėmis. Šios šventės ryta šeimininkas su tokiu pyragu apeina rugių lauką. Grįžę šei-

mynon sa-

ko: "Aik-
šit, vaike-
liai, pada-
bokit, ką
davé ru-
geliai".

Tada išima
pyragą,
sula už
gabala,

nulupa kiaušinių, ku-
rių išdalina visai šei-
mai.

Jaunimas šią šventę švenčia gam-toje – kepa kiaušinie-nę, vaivinasi ir svei-kina vienas kitą su pirmu griaustiniu.

Jorė ir Jurgis vė-liau buvo sutapatin-ti. Tam padėjo ir kal-

binis ryšys. Ryti Lietuvoje jur-ginių dainose skamba "jurja", "jorja".

Jori, geras vakaras

Jori, paliej rasą

Jori, augink žolę

Jori, dėl arkelių...

Šios šventės metu žemė tar-si atrakinama raktu. A.J.Grei-mas raše "Rytprūsiuose daina-vo: "Šventas Jurgis rasą krėtė, ei lalo" primena dzukišką temati-ką ir per Jurgines vykstan-tį Žemės apvaisinimą".

rę. Vyduinas apie pavasarį taip sakė – "Jis tarsi didelė gyvybės banga užlieja visą pasaulį, gyvybė bunda visur ir visame kame. Visa, kas gyva sveikina pavasarį – Jorę". Jorė – taip pat ir Pirmosios vagos, žirgų šventė. Se-novėje – pirmojo gyvulių išgy-nimo į lauką šventė. S.Daukan-tas apie šią šventę taip rašė: "Pirmoji šventė buvo pavasario. Jorės švente vadinama, kurią kielės ledų išspyrus ir žiemai padribus, šventino tokiu būdu. Mergaitės pasipuošusios iš-ėjo ankstį iš kiemo į girią ry-tu linkan lig tenai pirmieji saulės spinduliai tykste-rejō jos persidariūsios baltus drabužius, basos grjō namo dainuoda-mos ir skelbdamos, jog pavasarį sutikusios, vi-

Jorės spalvos – žalia ir balta. Se-novėje šią dieną jodinėdavo baltu žirgu, apsirengę baltais rū-bais. Kaip apeiga buvo vaikščio-jimas basom kojom.

Tiek nedaug mūsų gyvenime tyrų ir prasmingų švenčių. Pa-bandykime jas švesti kiekvienas savo namuose prieš artėjantį va-saros darbymetį.

Paruošė Dalia SAVICKAITĖ

ĮSPŪDŽIAI IŠ KELIONĖS PO ČEKIJĄ

Jau ne pirmus metus iš Aukštaitijos nacionalinių parkų atvyksta čekų turistai ir keliauja valtimis ežerais. Jų vadovas Liubošas Zavorka įsimylėjęs Lietuvą ir čia, kaip jis sakė, jaučiasi kaip namuo-se.

Nedidelė grupė pariko specialistų ir Utenos apskrities administracijos darbuotojų Liubošo kvietimu apsilankė Čekijoje Krokonoše nacionaliame parke ir Železnyje gory rezervate.

Krokonoše nacionalius parkas yra nusidriekęs Lenkijos pasieniu. Aukščiausi kalvagūbriai siekia iki 1600 m aukščio virš jūros lygio. Tai Snieškos kalnas, kurį mes norejome aplankytí, deja, oro sąlygos mums neleido pasižvalgyti po apylinkes. Tvyrojo tirštasis rūkas. Pakilome tik i 600 m

aukštį. Apylinkės labai vaizdingos, miškingos su srauniais upeliais.

Apsistojė buvome

Nasavrķų gyvenvietėje, kur gyvena apie 900 gyventojų. Nasavrkuose yra ir Železnyje gory re-

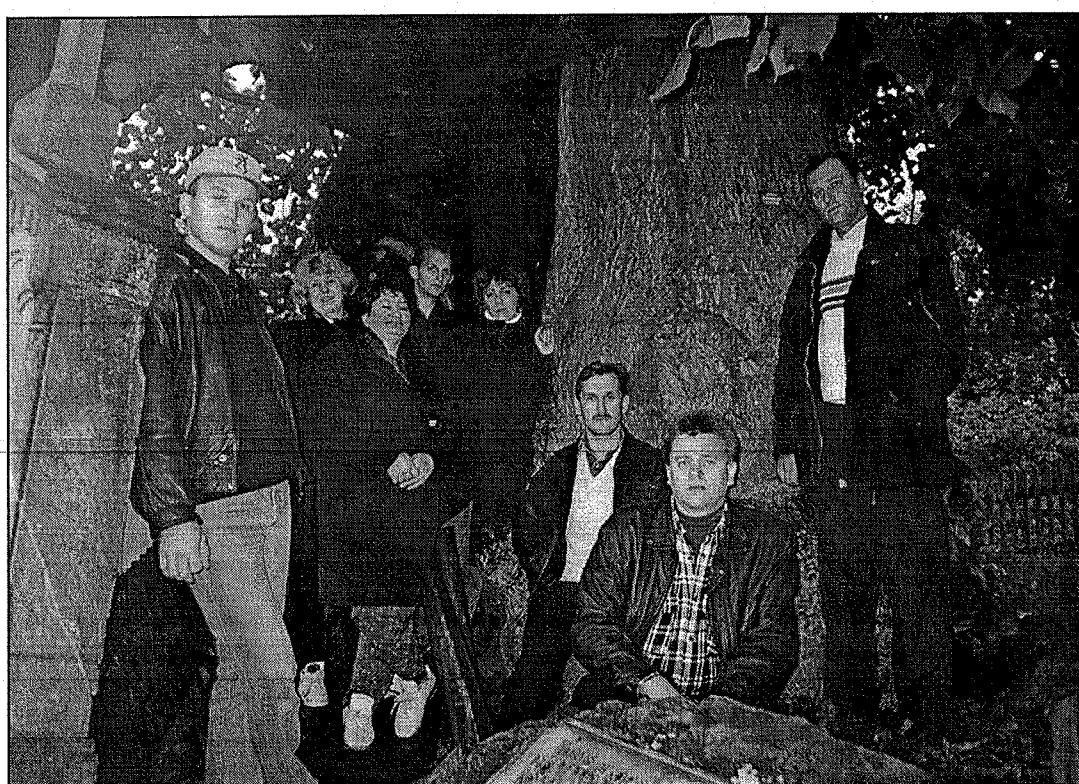
zervato direkcija. Rezervato plotas 270 km². Čekijoje rezervato statusas kitoks, nors šiaip jis labai

panašus į mūsų parko. Ten yra ir griežto režimo rezervatinė zona.

Železnyje gory yra mažiau kainuota negu Krokonošų parko teritorija. Didžiausias aukštis siekia 668 m. Parkas išsidėstęs dviejų rajonų ribose. Rezervato teritorija teka dvi sraunios upės – Chrudinka ir Dubrovka. Natūralių ezerų nėra. Yra tvenkiniai ir vandens saugykla, prie kurios yra pagrindinė poilsio vieta turistams. Čia ilsisi čekai, daug turistų atvyksta iš Vokietijos ir Olandijos. Čia įrengtos stovyklavietės.

Seč miestas yra rekreacijos centras. Per vasarą šioje poilsio zonoje apsilanko apie 30 tūkst. žmonių. Lankytogams įrengti mokomieji takai pėsčiomis ir dviračiais. Teritorijoje yra sraigų bei elnių rezervatai.

(nukelta i 14 p.)

ĮSPŪDŽIAI IŠ KELIONĖS PO ČEKIJĄ

(atkelta iš 13 p.)

Gausu bukų. Tokių didelių bukų kaip Železnyje gory rezervate kitur nėra. Peri daug didžiųjų apuokų.

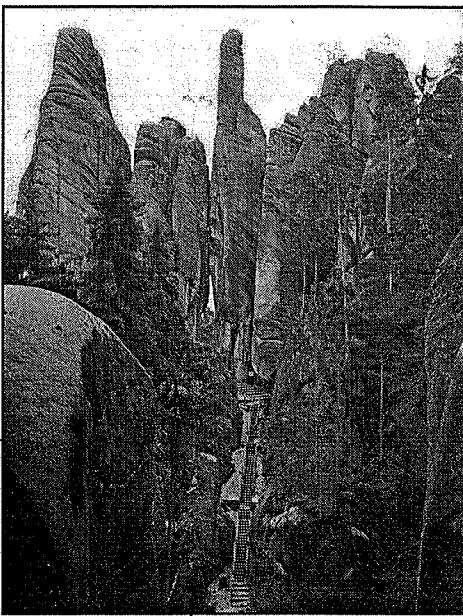
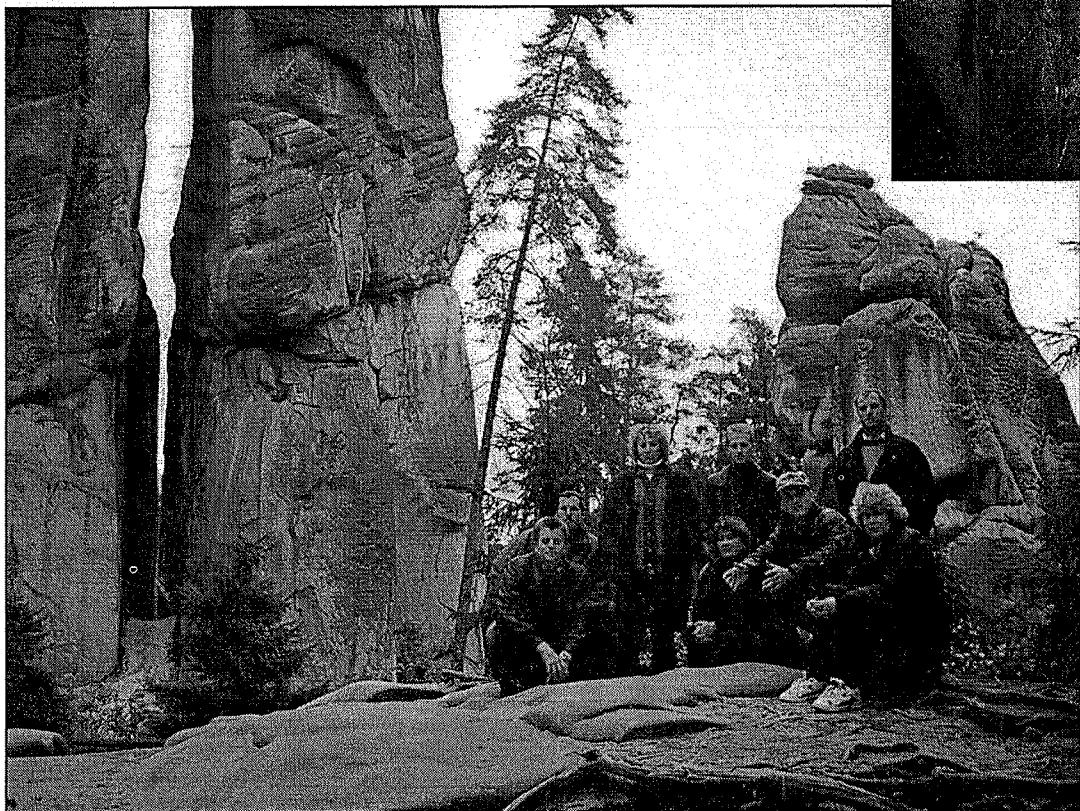
Rezervate yra 20 km² aptvaras, kur gyvena 450 muflonų ir 30 elnių. Rezervate leidžiama medžioti tik su leidimais. Tai

yra brangiai apmokamas malonumas.

Rezervate auga burbuliai, saulašarės, kardeiliai. Yra 870 cm apimties liepa. Jai apie 1000 metų. Nasavrku gyvenvietėje auga valgomų kaštenuų giraitė. Parke išlikusi vienintelė Čekijoje čekų

veislės arklių kaimenė.

Rezervate yra buities muziejus "Vesiolyje cholmy". Kai kuriuose namuose dar gyvenama. Čia galima paragauti čekiškų patiekalų, nusipirkti suvenyrų. Seč mieste dar išlikę mediniai vandentiekis, tai isto-

rijos paminklas. Yra išlikusių II a. pr. m.e. gyvenviečių.

Rezervate dirba 8 žmonės. Apsaugą vykdo savanoriai vietiniai gyventojai. Jiems už tai yra mokama. Darbuotojai vykdo mokomają švietėjišką veiklą. Išleidžiama daug informacijos. Vedamos ekskursijos.

Parkai ir rezervatai Čekijoje priklauso parkų ir saugomų teritorijų ministerijai.

Irena ČEPONIENĖ
ANP Direktorius
pavaduotoja
moksliui ir kultūrai

VIEORIAI ŽINOTTI

1. Kaip padaryti savo gyvenimą įdomesniu, prasmingesniu?

- 1.1. Išdiržskite rizikuoti
- 1.2. Nestabdykite gyvenimo vyksmo
- 1.3. Inventorizuokite save, įvertinkite savo galimybes
- 1.4. Būkite ekscentriškesnis, bendraudamas su kitais
- 1.5. Neleiskite aplinkiniams koreguoti ir nurodinėti gyvenimo kelio
- 1.6. Išsiaiškinkite labiausiai priimtinias fizinės iškrovos formas.

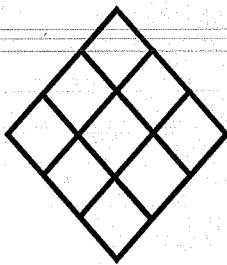
2. Bendraudami atminkite, kad savo teiginius perduodame ne vien žodžiais, bet ir visu kūnu. Žodžių poveikį didina:

- 2.1. Kūnas – gestai, elgesys, mimika, akių kontaktai, rūbai, spalvos.
- 2.2. Balsas – stiprumas, aukštumas, artikuliacija, tempas, sugebėjimas kalbėti nemonotoniskai.
- 2.3. Kvapas
- 2.4. Situacijos pajautimas.

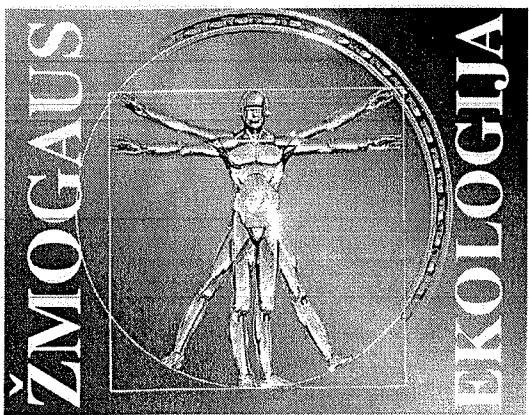
Žodžiai, kalbėjimo maniera, kūno judesiai turi būti harmoningi – tik tuomet kalbėdami pasieksite norimo rezultato. Si harmonija atsiranda savaime, jei tuo, ką jūs sakote, pirmiausia, tikite patys.

3. Pabandykite tuos teiginius pagal svarbą savo gyvenime surašyti į langelius (centre gausite tai, kas Jums svarbiausia ir labiausiai įtakoja Jūsų gyvenimo būdą, viršų mažiau svarbūs, ir t.t.).

1. Darbas
2. Žinių kaupimas, mokslas
3. Vyras (žmona)
4. Vaikai
5. Sveikata
6. Tėvai
7. Kultūrinė veikla, kūryba
8. Namų ūkis
9. Sportas

Pagal Norvegijos mokslininkų paskaitas paruošė Dalia Savickaitė

Nebūk mano apgautas. Nebūk apgautas šito veido, kurį Tu matai. Aš nešioju tūkstantį kaukių, kurias bijau nusiimti, ir nei viena iš jų nėra tikras AŠ. Vaidinti yra menas, tai yra mano antra būtybė, bet nebūk apgautas tuo. Dėl Dievo meilės, nebūk apgautas. Aš palieku Tau įspūdį, kad esu patikimas, kad viskas gražu ir ramu mano viduje, taip pat ir išorėje, kad pasitikėjimas yra mano vardas, ir nuošalumas tik žaismas, ir kad viskas ramu, ir aš viską valdau, ir man nei vieno nereikia. Bet netikėk manimi. Prašau, netikėk! Išorėje aš atrodau švelnus, bet mano išorė yra mano kaukė. Po šia kauke glūdi nepasitenkinimas. Po šia kauke glūdi tikras AŠ – sumišęs, baimingas ir vieinišas. Bet aš moku slėptis ir nenoriu, kad kas kitas tai žinotų ar matytų. Pagalvojus apie mano silpnybes ir baimę, kad jos gali būti išduotos, manyje kyla panika. Todėl pašeiliškai sukuriu kaukes, kad galėčiau už jų slėptis, apsimetu abejingu, kad apsaugočiau save nuo žinančių žvilgsnių. Bet tokis žvilgsnis yra juk mano išganymas – mano vienintelis išganymas, ir aš tą gerai žinau. Ypač jeigu tokis žvilgsnis rodo atvirumą ir meilę. Tai yra vienintelis dalykas, kuris gali užtikrinti (aš pats negaliu savęs tuo įtikinti), kad esu vertingas kam nors.

Bet Tau šito nepasakoju. Nedrįstu. Bijau. Bijau, kad po Tavo žvilgsnio neseeks priėmimas ir meilė man. Bijau, kad Tu manysi, jog aš silpnas, ir Tu juoksies iš manęs, ir Tavo juokas man per skaudus. Bijau, kad giliai savyje esu niekas, niekam tikės ir Tu visa tai pastebesi ir atstumsi mane. Taip aš zaidžiu savo žaidimus, mano beviltiskus žaidimus, su užtikrinta išore ir kūdikio drebėjimu viduje. Ir taip prasideda kaukių paradas. Ir mano gyvenimas tik išorinis vaizdas.

Tuščiai kalbu su Tavim, mandagiu tonu ir paviršutiniška kalba. Aš Tau pasakoju viską, kas tikrai manyje verkia. Taip aš pradedu savo seną išproti – nebūk apgautas mano žodžio. Ką aš tikrai norėčiau ir ką turėčiau pasakyti, kad išlikčiau, aš nedrįstu sakyti.

Man nepatinka slėptis. Tikėk manim. Man nepatinka žaisti šiuos paviršutiniškus, kvailus žaidimus. Aš tikrai norėčiau būti nuoširdus ir betarpiskas, būti savimi, bet Tu turi man padėti. Tu turi išfести man savo ranką, nors gal ir atrodo, kad tai būtų paskutinis mano noras. Tik Tu gali nušluostyti nuo mano akių tą mirtingą tuščią žvilgsnį. Tik Tu gali manyje iššaukti gyvybę. Kiekvieną kartą, kai Tu bandai mane suprasti (kadangi Tau tai svarbu), mano širdis prade-

IŠKLAUSYK, KO TAU NEPASAKAU

da skleisti sparnus: labai mažiukus, menkus, bet visgi sparnus. Per savo jautrumą ir užuojaudau, ir savo tvirtą supratimą Tu gali įkvėpti manyje gyvybę. Aš noriu, kad tai žinotum ir suprastum,

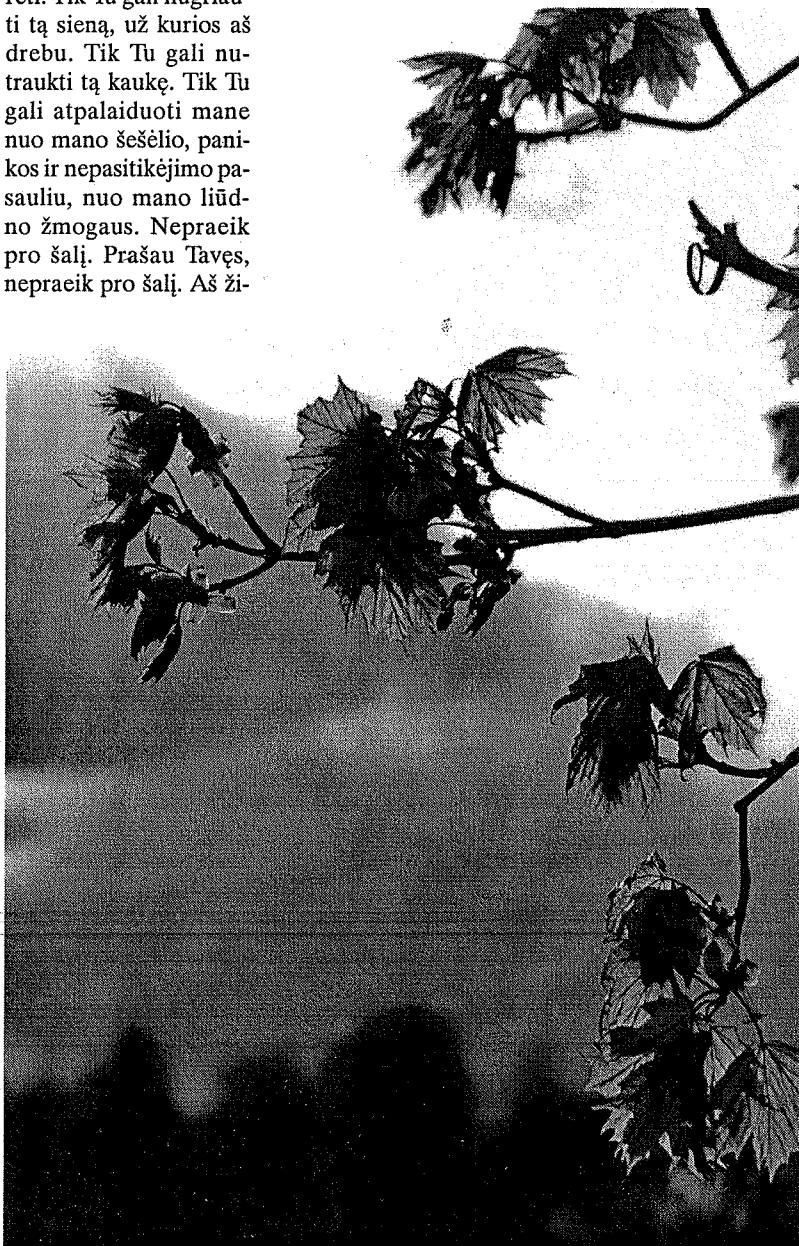
Noriu, kad Tu žinotum, jog esi man labai svarbus, - kad Tu gali išauginti manyje mano tikrą asmenybę – jeigu tik Tu nori. Aš linkiu Tau norėti. Tik Tu gali nugriauti tą sieną, už kurios aš drebu. Tik Tu gali nutraukti tą kaukę. Tik Tu gali atpalaiduoti mane nuo mano šešelio, panikos ir nepasitikėjimo pasauly, nuo mano liūdinio žmogaus. Nepraeik pro šalį. Prašau Tavęs, nepraeik pro šalį. Aš ži-

nau, Tau bus nelengva. Senas mano įsitikinimas, kad esu nereikalingas, sukuria stiprius sienas. Kuo arčiau Tu prie manęs, tuo daugiau aš akrai Tave atstumiu. Aš karauju prieš tai, ko labiausiai šaukuosi. Sako, kad meilė stipresnė už galingas sienas, ir ten glūdi mano viltis. Nugriauk tas sienas tvirtom,

bet švelniom rankom, nes kūdikis yra labai jaurus.

Kas aš toks? – Tu klausu. Tu mane labai gerai pažisti. Aš esu KIEKVIENAS sutiktas vyras ir aš esu KIEKVIENA sutikta moteris.

NEŽINOMAS
AUTORIUS

**Tel. 8*229 52891,
47430,
PALŪŠĖ**

**POILSINIS
NAMELIS PALŪŠEJE
GINUČIŲ MALŪNAS**

**VEIKIA
INFORMACINIS
CENTRAS
8*229 47478**

Redakcijos adresas: Palūšė LT-4759, Ignalinos rajonas,
Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.

Redaktorė Dalia SAVICKAITĖ

Viršelyje Algirdo Panavo nuotrauka

Leidėjas: Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija,
SL 516a.

Maketavo Andrius Surgailis

TURIZMO CENTRAS

PASLAUGŲ KAINOS VIENAI PARAI

- Dvivietis dviejų kambarių numeris su vonia, WC - 95 Lt.
- Dvivietis kambarys su vonia, WC - 60 Lt.

PASLAUGŲ KAINOS VIENAI PARAI VIENAM ZMOGUI

- Nakvynė dviviečiame kambaryste vasariniame namelyje - 14-16 Lt.
- Nakvynė triviečiame kambaryste vasariniame namelyje - 14 Lt.
- Nakvynė apšildomame korpuse dviviečiame kambaryste - 18 Lt.
- Nakvynė apšildomame korpuse triviečiame kambaryste - 16 Lt.
- Nakvynė apšildomame korpuse keturviečiame kambaryste - 14 Lt.

NAKVYNĖ GINUČIŲ MALŪNE

○ Dvivietis kambarys parai	- 45 Lt.
○ Trivietis kambarys parai	- 70 Lt.
○ Trivietis kambarys parai	- 80 Lt.

○ Valties nuoma	parai - 25 Lt. 1 valandai - 6 Lt.
○ Stalo tenisas	1 valandai - 2 Lt.
○ Slidės su batais	parai - 4 Lt., 1 valandai - 0,8 Lt.
○ Garinė pirtis su sale	1 valandai - 45 Lt., vakarui - 120 Lt.
○ Ekskursijų vadovas	1 valandai - 20 Lt., (nuomojamas autobusas ekskursijoms).
○ Instruktorius žygiui	1 valandai - 10 Lt., parai su nakyne - 80 Lt.
○ Nuomojamas turistinis inventorius.	
○ Pasivažinėjimas arkliais su brička	arba rogėmis 0,5 val. - 20 Lt., moksleiviams - 12 Lt.
○ Nuomojamos patalpos konferencijoms,	
	seminarams.

LADAKALNIS

Spausdino UAB "Utenos spaustuvė"
1999 m. Užsak. Nr.
Tiražas 1000 egz. Kaina sutartinė